

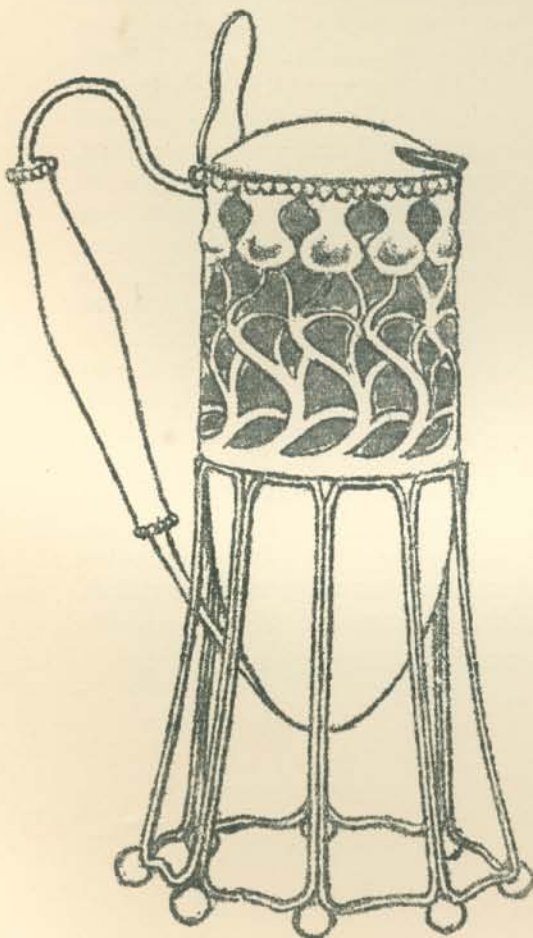
AZ ÚJABB IPARMŰVÉSZETI TÖREKVÉSEK NÉMETORSZÁGBAN.

Az újabb iparművészeti törekvések Németországban.

Az eszmék és irányok ama forrongó harcának, mely Németország művészeti mozgalmában az utóbbi években kifejezésre jutott, amelynek hatása alól mi sem zárkozhatunk el egészen, legutolsó fordulata bizonyos megállapodottság révébe terelte a művészeti közvéleményt, tisztázta a helyzetet ama feladatok tekintetében, melyek a közel jövő ipari és művészeti törekvéseire várnak, s megrostálta azokat az elemeket, melyeknek múltó és problematikus értékük s a józan kritika ítélete előtt nem állhatták meg a próbát. A német iparművészet mindinkább »bodenständig«-gé kezd válni, esztétikai körvonalai merészen alakulnak ki, s mindenesetre több és értékesebb tanulságokat rejtenek magokban a mi szempontunkból is, mint az új bécsi irány képviselői, ezek velőtlen, finom perverzsege, rideg gondolatszegénysége, melynek veszedelmét fokozza még ránk nézve a közelség s a kapcsolatok az a sokfélesége, melyekben érdekeink, tradícióink, szellemi törekvéseink önkénytelenül is találkoznak, s mely alól éppen most a prágaiak művészete oly sikeresen próbálkozott emancipálni magát, nemzeti művészete renaissance-a által.

Nemrég formális vita zajlott le a német szakörökben afelett, hogy ki volt az, aki először tüzte ki az új német iparművészeti stíl lobogóját. Sokan utalnak a belga Van de Veldére, kinek művei tagadhatatlanul érezhető hatást gyakoroltak az 1896–97. évek német művészeti mozgalmaira, s a régi stílművészetben kifáradt erők megújulására, melyeknek utolsó nagy diadala a két nagy müncheni iparművészeti kiállítás rokokó-művészete volt, anélkül azonban, hogy egyelőre még azok a törekvések, melyek célul tűzték ki maguknak az új kor lakásművészetének benső harmóniáját megteremteni, át tudták volna lépni a múltó divat kereteit. Az angol evolúció belső szükségességéről, mélyebb törvényeiről s a lakóház architektúrájával való szoros kapcsolatáról keveseknek volt még sejtelmük. Ruskin nevét még teljes ismeretlenség környékezte Németországban. Csak Van de Velde fellépésével kezdték fölfogni egész jelentőségét annak a gondolatnak, amely egyetemes szükségből sarjadosva elő, az emberi és természeti fejlődés processzusának lappangó egységességét juttatta kifejezésre. A belga művész elméletének spekulatív-mathematikai elemei rokon hurokat pendített meg a német művészeti közvéleményben is, amely sóváran szívta fel magába a belga sémát. De csak az 1900-iki párisi kiállítás tette véglegessé a német művészet felszabadulását a francia szellem monopóliuma alól. És nemcsak Németországot, hanem tán még sokkal inkább a kisebb nemzeteket, Hollandiáét, Dániáét, Finnországot. Hollandiában bizonyos egészséges primitivitásra, erőteljes konstrukcióra való törekvés párosult sajátos bájban az ornamentum amaz

77.

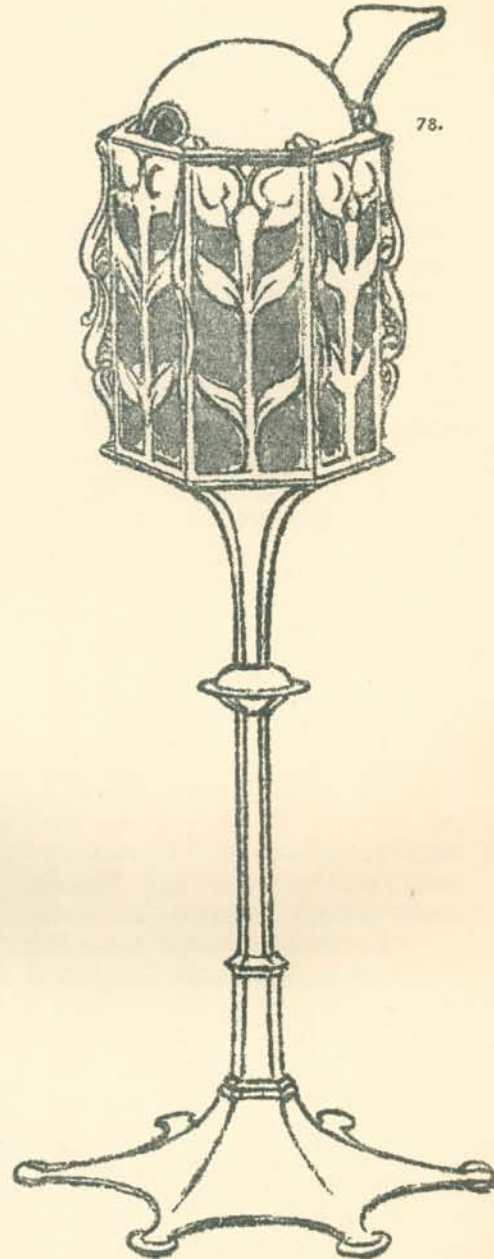
77. ASHBEE C. R.: MUSTÁRTARTÓ.
DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL, ÜVEGBETÉTTTEL.
KÉSZÍTETTE: A GUILD OF HANDICRAFT.

exotikus nüanszával, amelyet Thorn Prikker és mások képviselnek jávai visszaemlékezéseikkel. Dánia porcellánjával vívott ki kétségtelen elsőséget minden más nemzet fölött, míg Svédország és Norvégia a népies textilipar feltámadt termékeit mutatták be, Finnország pedig a lakóház imponálóan egészséges típusával lépett elő, mely nálunk is mély hatást gyakorolt a művészi körökre. Ezzel a germán népek, hogy az angolokat ne is említsük, a román népekkel legalább is egyenrangúakká küzdtek fel magukat. Párisban az új mozgalom alapproblémáját ekkép állították fel: lehetséges-e iparilag, használható-e s alkalmas-e az anyag modern igényeknek megfelelő okszerű kihasználására az új irány? A felelet igazolta a Riemerschmied, Pauld, Bruno, Läger, Pankok, Köpping és Olbrich törekvéseit.

A Van de Velde-utánzás fogzási betegségein azonban mi is keresztül estünk már, s megtanultuk annak szertelenségeit lerázni s kiküszöbölni művészeti életünk egészséges szervezetéből. Horti, Faragó, Spiegel, Vigand és mások művészi temperamentumának evolúcióiban nyomon kísérhetjük az egyéniség lassú érlelődéseinek azt a folyamatát, mely az idegen hatások túlzásaiból merített impressziók legyőzésével az önálló felfogás kifejeződésének útjait egyengeti. A német ízlés is szerencsésen megküzdött a művészeti ál-kultusz Scyllájával, s most az ízlés nemesebb forrásaihoz látszik megtérni, mely alkalmas arra, hogy művészeti életét megalapozza s a fejlődés biztos talajára állítsa.

Az új német lakásművészet első csatáját az 1901. évi darmstadti kiállításon vívta meg. Két fontos momentum emelkedett ki ennek tanulságaiból: az egyik egy műpártoló fejedelmi személy nyílt csatlakozása a mozgalomhoz, a másik a kiállítási princípium, az élet és művészet szoros kapcsolatának élve, a szabad és alkalmazott művészetek összeforrása egyetlen összhatássá. A tehetségek kicsiny, de válogatott csoportjából különösen Peter Behrens és az elhalt, osztrák születésű Olbrich emelkedtek ki. Tőlük keltezhető a darmstadti stíl néven ismert új irány, mellyel ma már éppen olyan meghatározott értelem jár, mint a szecesszió vagy a Jugendstil fogalmával, a szokatlanul görbe vonalak, a szélesre gömbölyített ormokon nyugvó lapos ívek sejtelme, az egyszerű mértani minták, amelyekkel Olbrich mindent díszített, bútort, kárpitot, textil- és keramiai tárgyat, a Patriz Huber, Ludwig Habich tervei szerint készült csecsebecséken látható frappáns, természetellenes minták vagy Peter Behrens előkelő, ünnepélyesen stilizált evő- és ivó-eszközei, szőnyegek és bútorai. Aki látta az 1901. évi darmstadti kiállítást, annak még élénk emlékezetében vannak Olbrich mester csodálatos kapriolái; a kék ház, a kiállítási főkapu fa-ornamentumai stb.

A csöndesen emésztő filiszterség nem is késett túleredetieskedéssel vádolni meg a darmstadti irányt

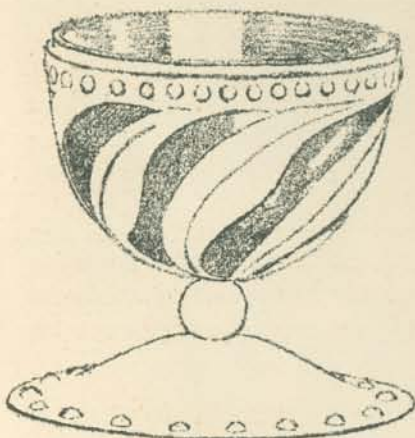

78. ASHBEE C. R.: MUSTÁRTARTÓ.
DOMBORÍTOTT EZÜSTBŐL,
ÜVEGBETÉTEL KÉSZÍTETTE;
A GUILD OF HANDICRAFT.

**Az újabb
ipar-
művészeti
törekvések
Német-
országban.**

és ennek főtényezőjét, a szociáldemokratákkal való barátkozásáért vörös nagyhercegnek gúnyolt fejedelmi mentort. De ne feledjük, hogy aggályos, kinos eklekticizmus sohasem teremtett még új stilművészetet. Ma már az a művészi kolónia, melynek hét tagját Ernő Lajos nagyherceg maga hívta meg Darmstadtba, s akiknek saját, teljesen felszerelt lakóházuk szolgáltatott először dokumentumot az új ízlés életrevalóságáról, nagyrészt szétszóródott, meghasonolva egymás közt, de eszméik tovább élnek Darmstadtban, tanuja nemcsak a Mathildhöhe árnyas háztelepe, hanem az utóbbi évek számos monumentális alkotása is, a gyönyörű Pál-templom, az előkelő és józan muzeum, az impozáns jelzalogbank, a „Tintenviertel“ és hajcsárút bájos villái, a Roquette-út hesszeni parasztstíltre valló bérházai: mindmegannyi szerencsés egyesítése a modern élet gyakorlati követelményeinek az iparművészeti stíl amaz új ideáljaival, melyeknek elve a szép formákat az anyag természetéből és gyakorlati rendeltetéséből hozni ki s a mindennapi élet legközönségesebb használati tárgyait is elmés, művészi díszítéssel látni el.

79.

79. ASHBEER C. R.: EZÜST SÓTARTÓ.
KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

Nem is véletlen csupán, hogy korunk legelső építőművészei közül egynéhány a darmstadti iskolából került ki, így Messel, Wollroth, L. Hoffmann Berlinben, a wormsí dóm építője, Karl Hoffmann, Putzer, az aacheni hatalmas városház s a darmstadti Pál-templom tervezője. Olbrich működése nyomán egész táborra támadt a fiatal architektusoknak és iparművészeknek, akiknek fáradozásai meg is termették gyümölcseiket, mert ma már alig van még oly szerénysorsú kisember is, aki otthonában, berendezési tárgyában valami stilszerűvel ne kívánna bírni. Darmstadt ipara rendkívüli föllendülést nyert az alkalmazott művészetek ezen új szelleme révén. Négy nagy bútorkészítő cég, az Alter, Trier, Glückert-féle és a darmstadti bútorgyár emelkedett már is világhírré a darmstadti művészek által tervezett eredeti formák szolid kivitelével, mely a német renaissance legszebb hagyományaira emlékeztet, nem is szólva a kárpit- és textilipar, a műhímzés és a bijouterie cikkeiről. Müller és Riedel tanárok vezetése alatt a bronz és

fém feldolgozásának minden neme, valamint az ötvösmunka is jelentékeny haladást tett, amint azt az 1908. évi kiállítás bámulatos díszedényei és dísz tárgyai mutatták, a nagyherceg személyes vezetése és Scharvogel meg Schneckendorf tanárok útmutatása mellett pedig ujabban már egy kerámiai és egy üvegyár is működik fényes sikerrel a darmstadti műipar népszerűsítése érdekében.

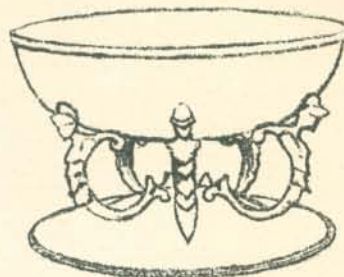
Az 1902-iki turini nemzetközi iparművészeti kiállítás némi visszaesést jelentett ugyan a német iparművészeti mozgalom fejlődésében. Hiányzott az átgondoltság a rendezésben, nem látszott a helyes munkamegosztás s közel fenyegetett a veszély, hogy a merő luxussá vált művészet mindinkább eltávolodik a gyakorlati élet szükségéitől s az egész mozgalom célját téveszti. Szerencsére azonban az 1904. évi st-louis-i világkiállítás eloszlatta ez aggodalmakat. A német csoport ezúttal ismét igazolta régi jó hírét a kézműves-munka abszolút jósága s minden szertelenségtől ment, nyugodt előkelősége által. A hatóságok, a fogyasztók és az ipari tényezők fokozott érdeklődésének fölkelte által kibővült terezenumon a művészek megint komolyabban kezdtek foglalkozni a térbeli művészet speciálisabb feladataival, az egyéni vonások megsokasodtak s a nemzeti érzés karaktere szerencsés visszátükröződést nyert a kiállítás összképében.

Időközben aztán utat tört magának az új művészet a műhelyekből az állami tanintézetekbe is. Az új irány legjelesebb képviselői, festők, szobrászok, építészek, kézművesek és technikusok léptek a közoktatásügy szolgálatába s tanácsaikkal, útmutatásaikkal

kal mindjobban be tudtak hatolni az ipar és a kézművesség egyes ágaiba. A gyárosok belátták, hogy a művelt közönség, mely jó és szolid árút kíván, szurrogátumokkal többé nem elégíthető ki. És a német nép egyetemes művészi nevelésének ideálját propagáló körök egyre hangosabban követelték a „luxus demokratizálását“, vagyis a tömeges termelés olcsó produktumainak ugyanazzal a szellemmel való megelevenítését, amelyet a műértő dilettáns képes lakása körül kifejtteni. Az iparművészeti reformhoz csatlakozott az építőművészet is, mint tájkertészet és városépítészet. Az 1906-iki drezdai német műiparkiállítás bebizonyította, hogy ez az akció is mélyen képes szántani. A térbeli művészet sohasem mutatkozott be a tehetségek akkora bőségével, mint ezen a korszakalkotó kiállításon, s eredménye a német lakástípus önálló művészi fiziognómiájának tökéletes érvényesülése lett. Ez a kiállítás tisztázta először élesen a gyáripar-művészet és a kézműipar-művészet közötti viszonyt is s ezzel fontos elvi kihatót gyakorolt a mozgalom továbbfejlődésére, amennyiben megmutatta, hogy e kettő sokszor más-más célokat van hivatva szolgálni s elvi összezavarásuk bizonyos tekintetben hátrányos lehet. Az 1906-iki drezdai, s az 1908. évi müncheni és darmstadtí tárlatok a német lakásművészet jól átgondolt bemutatásával a reformmozgalmat a polgári életkultura egészséges talajára állította.

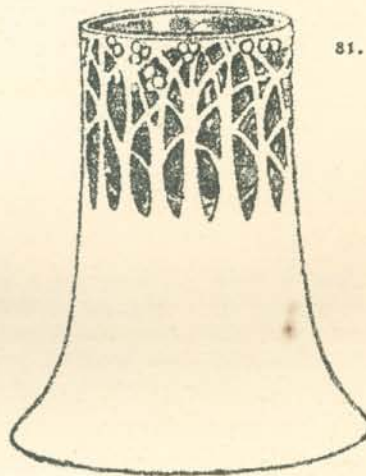
Szükség is volt erre, mert itt-ott talán nem egészen alaptalan volt a szemrehányás, hogy az ifjú művészet inkább a kiállításoknak dolgozik, mint a polgári otthon négy falának. Hogy hívei sokkal inkább a ragyogó effektusokban gyönyörködő snobot és aethetát tartják szem előtt, semmint a szerény műbarátot, aki nem mer még egészen szakítani a történeti butorstil hagyományával. Hogy árai, igényei majdnem elérhetetlenek. Ezek a tapasztalatok indították Cornelius Gurlittot is 1899-ben, hogy így írjon az új művészeti reformirányról: „Egy új művészetet látok támadni az iparban, melynek célja a régivel még sokkal határozottabban az, hogy a rendelőt egyszerűen zsebrevágja s csak akkor helyezze vissza lakásába, ha minden, amit jónak lát, meg van már valósítva ott. Mely kiállítások számára ideális lakásokat rendez be, de feleli, hogy ideális lakás csak ideális ember számára lehetséges. Nekem úgy tetszik, mintha amögött, ami ma mint új művészet jelentkezik az iparban, egy sajátzerű stil volna kialakulófélben, az t. i., hogy ezután éppen úgy fognak rajzolni bútorokat és házakat, mint ahogy képeket festenek, tekintettel a rendelő személyére.“

Természetes azonban, hogy egy nép, mely századokon át hozzá volt szokva ahhoz, hogy idegen szemmel lásson, nem juthat oly hamar megállapodott önálló szemléletre és ítélletre. A zavart fokozta az, hogy a hazai hagyományos formákat mindenfelől hazugoknak, életteleneknek bélyegezték. Akik minden alkalommal az angol fejlődést magasztalták mint mintaszerűt, s fennen dicsőítették benne az egészséges felfogást, a tárgyias kimértiséget, a hangulatosságot és gyakorlati előnyöket a kontinens termékeivel szemben, felelték közelebbről szemügyre venni az ottani gazdasági és társadalmi talaj különbözőségét. A művész ama törekvése, hogy minden hagyományt száműzzön az új otthonból s a közönség tehetetlensége, amelynek kezeiből minden használhatót kicsavartak, hogy helyette idegen kulturhatások és absztrakt elméletek csillogó képével kápráztassák el, hozta létre a

80.

80. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

81.

81. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

„Jugendstyl“ mérges virágait. Az önmagában és önmagáért létező vonással űzött esztétikai kultusz a legértelmetlenebb ötleteket, a legkiáltóbb proporcióbeli hibákat, az anyag hallatlan erőszakolását vonták maguk után. Élelmes spekulánsok telekürtölték a világot az Eckmann és Van de Velde-féle formák ajánlásával a tömeges fogyasztás kielégítésére.

De még ezek a szélsőségek sem maradtak bizonyos jótékony hatás nélkül. Ráirányozták ugyanis a figyelmet a művészies használati tárgyak tömeges termelésének problémájára s a gyáriparnak a kézművességhez való viszonyára. Belátták végre is heves polémiák után, hogy tévedés azt hinni, mint Morris hitte, hogy az új művészet csak a gépek elleni harc keretében érvényesülhet, sőt ellenkezőleg, a gépek és a nagyipari üzem szintén alárendelhetők a művészi felfogásnak. A gyári cikkek termelését sohasem pótolhatja ugyan a kézimunka, de azért olyan termelési módnak kell azt is tekintenünk, amely komoly törekvés mellett szintén alkalmas szép és művészies jellegű cikkek előállítására.

Ami különösen az új német iskolának az interieurökre gyakorolt hatását s a lakásról é házberendezésről táplált fogalmaink teljes átalakulását előidézett fentebbi okokat illeti, ezeknek tanulmányozása mindazokra nézve nélkülözhetetlen, akik gyakorlati szükségleteik kielégítésénél egyéni szempontok által óhajtják magukat vezetetté. Aki otthont akar magának teremteni, legyen az bár még oly szerény legényotthon is, az emberi alkotóképességnek egyik legnehezebb problémája előtt áll. Kibékítést keres ugyanis a művészi harmónia, az izlésbeli egység és a reális célszerűség követelményei közt. És ebbeli értelmi működése közben igen gyakran sikerül neki öntudatlanul is a tulajdonképpeni célt úgy elburkolni, hogy az az adott forma keretében szinte természetszerűen, magától értetődően, szükségképpen tünik fel. Ezzel már közeledik értelmi tevékenysége az építőművészéhez. Az építőművész alkotásának is tulajdonképpeni magva az elleplezés ezen művészete. Neki is mindig számolnia kell az anyag minősége, a térgazdálkodás, a konstruktív szükségszerűség korlátaival. Ami művészi értékföllet e reális föltételek teljesítése után fennmarad munkájából, a teremtő lélek szikrája, amit az egyiptomi királyi csarnokokban, a római bazilikában, a gótikus várépítményekben, a rokokópavillonban vagy a modern árúház üveges oszlopépítményében bámulunk, méltán feljogosít arra, hogy az architektúrát is a szabadművészetekhez számítsuk.

82. ASHBE C. R.:
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

természetet lábbal tipró diadalmas előnyomulásával szemben, mely lehetetlenné teszi ránk nézve a nyugodt elmélyedést egy műtárgy szépségeibe, csak egy menedék van számunkra, a szépnek saját otthonunkban való ápolása, átplántálása. Természetesen a lakásnak nem lehet kizárólagos feladata az, hogy műalkotás legyen. Éppen úgy, mint

Modern társadalmi fejlődésünk természetében rejlik, hogy az otthont is mindinkább kivetkőztetve véletlen és esetleges jellegéből, az architektónikus alkotások körébe emeli föl. Azonban számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy minden igyekvésünk dacára, mellyel lakóházaink külső megkonstruálásában a művészi szépnek minél több tért iparkodunk engedni, századunk véreinek lüktetése a művésztől idegen körben mozog. A nagy városok, az ipari centrumok, a közlekedési hálózatok megfosztják a természetet gyöngéd bájától, a szociális élet mind erélyesebben követeli meg a munka- és a lakóhelyek szétválasztását. Nem zárkozhatunk el tovább az elől az igazság elől, hogy a haladó világnak minden szépet és minden

ahogy a művelt embernek kabátja s ruházata sincs arra rendeltetve, hogy egyenesen esztétikai képzeteket ébresszen. Aki némi józan értelemmel s egy kis izléssel tudja fölépíteni a maga kis fészket, nem is szükség, hogy törődjék művészeti elméletekkel. De aki nem érzi magában ezt a képességet, az jól teszi, ha művészhez fordul, hogy lakását bebútorozni segítse, mert csak a művész géniusza lesz képes arra, hogy minden egyes esetben az értelmes gondolatot harmonikus és praktikus mezbe öltöztesse. Attól azonban őrizkednünk kell, nehogy lakóhelyünk minden zugából kikandikáljon a „tervrajz“, amelyben minden képnek, minden vázának megvan a maga, papíron kijelölt, elmozdít-hatatlan helye.

Egy lakásnak sohasem szabad valami teljesen késznek, teljesen befejezettnek lenni. Mindig szükség annyi ruganyossággal, annyi átalakító képességgel bírnia, hogy alkalmazkodjék a körülményekhez. Minél szorosabb a harmónia egy lakás és birtokosa közt, annál nagyobb hiba a túlságos merevség és élettelenség, mely változatlan-sághoz köti négy falá-nak fiziognómiáját. De éppen ez a nehézség az, amelyen az újabb német interieurök oly meglepő virtuózitással teszik túl magukat, s melynek megoldásától függ az új ipar-művészeti irányok végleges diádala és teljes kiforrása. Érdeklélhetünk ezek után a németiség egész kulturéletére kiható eme mozgalom újabb fázisait, mely oly szorosan összefügg a német nép teljes szellemi és anyagi függetlenségének kivívására irányuló nagy törekvésekkel.

83. ASHBEE C. R. :
EZÜST SÓTARTÓ. KÉSZÍTETTE:
A GUILD OF HANDICRAFT.

—R—

■ ■

■ ■

A jó épület kifejezi annak gyakorlati rendel-tetését.

Az épület legkisebb részlete is alá van vetve a szépség és erkölcs törvényeinek; — én azt hiszem, hogy a művész szemében ez a kettő egy és ugyanaz.

Az építész első kötelessége, hogy megbízója kivánságait tolmácsolja; az építőmesteré pedig, hogy becsületes legyen.

Az építész öre az esztétikai hagyománynak; — megbízóját és munkásait neki kell útbaigazítania.

Az építész mindig ki van téve annak a kísér-tésnek, hogy a jót — a kiválóságot, a munka becsü-letét — feldúlja megbízója rossz izlésének. Az építőt mindkettőnek kijátszására csábítja az, hogy legvégső esetre is biztosítsa magát a veszteség ellen.

Kétes izlésű építészek nagy épületeket emeltek, kétes tisztességű vállalkozók nagy anyagi sikereket mutathatnak fel napjainkban.

A XIX-ik század legnagyobb víránya, hogy bámulatos gépeket teremtett meg számtalan oly tárgynak előállítására, melyekre az embereknek egyáltalán semmi szükségük nem volt.

W. MORRIS.

Az ajándékok közül, miket Isten a szemünk-nek adott, a szin a legszentebb, legfenségesebb és legünnepebb.

RUSKIN.

Minden egészséges szervezetű és kedélyű ember örül a színek; örök vigasza és gyönyörűsége az emberi szívnek.

RUSKIN.

Azt mondják, a perzsaszőnyeg minden beren-dezéshez illik; különös jelensége a mi korunknak, hogy a modern iparművészet nem tudja kiszorítani a perzsaszőnyeget; izlésünk még csak volna, de helyességét ellenőrizni már nem tudjuk.

G. M.

A gondosan leplezett barbárságnak szomorú jele, hogy tíz úri lakásban is megfordulhatunk anélkül, hogy a szobrászattal találkoznánk. Úgy látszik, hogy a szobrászat a szellemi arisztokraták művészete, a pénzarisztokraták beérik a képekkel.

G. M.

Mennél nehezebben munkálható meg az anyag, annál többet köt le az alkotó erőből, míg véglegesen testet ölt, úgyszólván annál nagyobb a művészi befogadóképessége. Ezért látjuk, hogy a primitív művészet korszakai oly gyakran testesítenek meg magukban s kéltének a szemlélőben oly mély ér-zéseket.

O. K.